

Regeringskansliet
Socialdepartementet
103 33 Stockholm**Yttrande över betänkandet Organdonation, En livsviktig verksamhet
(SOU 2015:84)**

(S2015/06250/FS)

Riksdagens ombudsmän, JO, har fått tillfälle att lämna synpunkter på betänkandet. Jag har valt att begränsa yttrandet till frågan om ett samtycke till organdonation omfattar även vissa medicinska åtgärder medan donatorn ännu är i livet.

En fundamental förutsättning för det kroppsliga ingrepp som donatorn underkastas är givetvis att denne gett sitt samtycke till ingreppet (jämför 2 kap. 6 § regeringsformen). Centrala frågor vid donation från avliden är därvid vad som krävs i form av viljeyttring medan denne ännu är i livet och vilka åtgärder ett medgivande till donation kan anses omfatta.

Redan laborerandet med begreppet presumerat samtycke är ägnat att väcka viss oro. Att utan klara positiva indikationer i den riktningen utgå från att någon velat avstå från ett legalt skydd, t.ex. från ingrepp i den kroppsliga integriteten, förefaller allmänt sett vanskligt. Det nu praktiserade förfarandet i fråga om organdonationer, då den avlidne under sin levnad inte visat något tecken på att han skulle motsätta sig åtgärden, kan möjligen ändå anses acceptabelt, eftersom det är fråga om förfaranden med den döda kroppen. Man anlägger då s.a.s. ett humanistiskt perspektiv och utgår från att människan är villig att hjälpa andra i en situation då det objektivt sett – med bortseende från religiösa eller andra betänkligheter som den presumtive donatorn kan tänkas hysa – inte kostar honom själv något.

Om någon uttryckligen eller presumerat gett sitt samtycke till att donera ett organ, bör man, som utredningen framhåller, rimligen också kunna utgå från att donatorn önskar att organet ska vara i så funktionsdugligt skick som möjligt. Ett donationsmedgivande bör därför också – i linje med befintlig lagstiftning – kunna anses inkludera vissa fortsatta medicinska insatser efter det att det fastställts att döden inträffat (jämför 2 a § lagen [1987:269] om kriterier för bestämmande av människans död). Insatserna avser således en kropp i vilken "hjärnans samtliga funktioner totalt och oåterkalleligt har fallit bort" (1 § nämnda lag) och förmågan att känna smärta eller obehag följdenligt upphört.

Utredningen anser också att det ”ligger i sakens natur” att ett samtycke till donation – även ett ”presumerat” sådant – även kan omfatta vissa åtgärder innan döden inträffat för att möjliggöra en lyckad transplantation. Lagstiftningen borde därför enligt utredningen kompletteras med regler, som medger att medicinska insatser under vissa förutsättningar påbörjas eller fortsättes redan före döden (4 a – 4 d §§ i den föreslagna och till ”lagen om donation av organ och annat biologiskt material för transplantation” omdöpta transplantationslagen). Det är alltså fråga om ingrepp i en ännu levande människas kropp, inte för att i något avseende främja dennes hälsotillstånd, utan med det uttalade syftet att möjliggöra eller underlätta en eventuell donation av organ till en annan människa.

Få människor torde rimligen vara beredda att acceptera att medicinska åtgärder vidtas under livstiden om det finns risk för att insatserna förorsakar smärta eller obehag – och detta oavsett hur stark donationsviljan är och hur tydligt den än kommit till uttryck. Utredningen har i linje med detta haft som utgångspunkt att sådana medicinska åtgärder endast ska få vidtas om de inte medför skada, obehag eller ingrepp i patientens integritet. Av betänkandet framgår också att endast *begränsade* medicinska insatser, som t.ex. fortsatt respiratorvård och cirkulationsstödande medicinering, kan bli aktuell.

I den föreslagna lagtexten saknas dock de nyss nämnda begränsningarna. Jag har noterat att utredningen har föreslagit att Socialstyrelsen ska få meddela närmare bestämmelser om lagtextens tillämpning när det gäller bl.a. medicinska insatser. Enligt min mening bör det dock framgå direkt av lagtexten att medicinska åtgärder bara får ske om de inte kan beräknas förorsaka patienten skada, obehag eller integritetskränkning.

Jag vill också framhålla vikten av att informationen om organdonation kompletteras på så sätt att det framgår att en presumtiv donator, medan han eller hon ännu är i livet, kan få ta emot viss medicinsk behandling som enbart syftar till att möjliggöra donation.

Hans Ragnemalm

Johan Albin
föredragande